

Kant'ın büyük metafizikçi yüzüyle tanıştırıldı. Son dönemde de Kant'ın ahlak metafiziği ve ahlak üzerinde politikaya olan etkisi üzerine çalışıyorum. Bundan sonraki yazılar bu konular üzerinden olacak herhâlde.

"GÖREV İLE ÖDEV BİRBİRİNİN YERİNE KULLANILIYOR"

■ *Şimdi gelelim benim için kitabın en heyecan verici konusuna: Aydınlanma. Kant'ın Saf Aklın Eleştirisi'nden üç yıl sonra yazdığı "Aydınlanma Nedir Sorusuna Bir Cevap" başlıklı makalesi. Neden bunca önemli bir makale?*

■ Gerçekten çok etkili olmuş bir makale. Gerçi bu kitapta bu makaleden çok sınırlı söz ettim. Bu kısa metinde ne var diye sorarsak bir olgun olmama durumundan çıkıştan söz ediyor Kant. Bu olgun olmama durumuna insan kendi suçuyla düşüyor. Bir tür esaretten kurtuluş. Ben bunu bugün şöyle anlıyorum: Tanrı veya otorite korkusu altında yaşamak, insanı özgürleştiren bir şey olamaz. Ahlaklı kılan bir şey de olamaz. Başka bir şey daha var: Sağlıklı toplum nasıl olacak o zaman?

■ *Bu konu bizi tam da aklın kamusal kullanımı konusuna getiriyor.*

■ Türkçede görev ile ödev çoğu zaman birbirinin yerine kullanılır. Kant bunu şöyle ayırır: Aklın özel kullanımı ve aklın kamusal kullanımı. Aklın özel kullanımı -Kant'ın kendi verdiği örneği kullanalım- diyelim bir vergi yasası var, sen bu pozitif hukuka yani mevcut yasalara uymakla yükümlüsün. Bu senin görevin. Uymazsan kaotik bir ortama neden olacaksın demektir. Ama aynı yasayı adil olmadığı için eleştirmek de senin ödevin. Aslında hem görev hem de ödev söz konusu olduğunda yükümlülük altındasın ancak görev sana dışarıdan gelen bir yükümlülük, ödev ise içerdin, ahlak yasasına bağlı olarak. Aklın kamusal kullanımı ile aklın özel kullanımını birlikte yaptığında, sen hem kamu düzenini bozuyorsun hem de o kamu düzeninin iyileştirilmesi için çaba gösteriyorsun. Bu makalede önemli bir çağrı da yapıyor Kant biliyorsun: "Aklını kendin kullanmaya cesaret et!" Cesaret vurgusu çok önemli, cesaret etmek demek kamuya çıkıp onun için bir mücadele vermeyi göze almak demek. Bu da senin ödevin.

■ *Son olarak her Kant hocasına yönelttini sana da sorayım; Kant'ın kuramlarının ütöpik ve garip dünyamız için fazla kusursuz olduğuna dair bir söylenti vardır. Kuramları fazla kusursuz bir model üzerinden mi düşünülmüş?*

■ Evet bunlar sıkça söylenir. Ama kendisi "Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Genel Bir Tarih Düşüncesi" başlıklı kısa makalesinde şöyle bir şey der: "İnsanın yapılmış olduğu bu eğri odundan dümdüz çıkacak hiçbir şey yontulamaz." Hiç ütöpik değil, belzeme biliyor. Ama bu son derece sert teorik çalışmalar belki bu eğri odunu bir miktar düzeltebilir. Bunu söylüyor. Makro etik anlamında düşünülürsek kendini ve "ötekini" bir araç olarak görme, her zaman bir amaç olarak gör. Bu ayrıca karşındaki insanı, şu ya da bu dindenmiş, kadın ya da erkekmiş gibi görmeyen, ayrılığı silen bir şey. Eğer ben kendime saygımı kaybetmemişsem, karşındakini de öyle görüyorum. ■

hepsi bir arada. Kant ile total bir değişim başlıyor, bunu anlatabilmek için şemsiyeyi kullandım.

"KANT'A ÖNCE POZİTİVİST AÇIDAN YAKLAŞTIM"

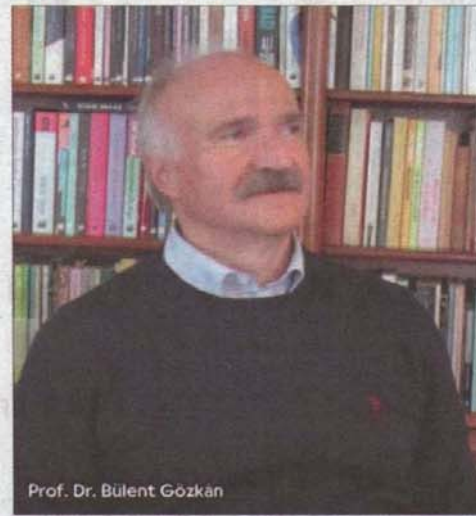
■ *Kitaptaki ilk metinler 2002 tarihini taşıyor ama çok yeni kaleme alınmış bir giriş yazısı da var. Özellikle merak ettim; Kant'a yaklaşımın değişti mi? Şimdi Bülent Gözkân'ın Kant serüveni olarak bak-sak bunun gelişimi nasıl oldu?*

■ Çok güzel bir soru çünkü benim de Kant'la olan ilişkiyi şöyle yeniden bir gözden geçirmeme imkân verdi. Biliyorsun, lisansta mühendislik okudum, bu yüzden ilk felsefe sorularım, matematikle doğa nasıl bir araya geliyor üzerineydi. Doğa gibi zamana tabi, değişkenlik gösteren bir alan ile zamana tabi olmayan son derece kesin işleyen matematik, birlikte bana bileşik bir doğa resmi nasıl sunabilir? Bu soruyu ele alanlar olmuş tabii, Newton gibi ama asıl soru şuydu: Bu nasıl mümkün olur? Bu konudaki okumalarım beni Kant'a götürdü.

■ *Evet tam Kant'ın kucağına düşürecek konular...*

■ Aynen öyle. İşte ilk Kant okumaları bu perspektiften oldu. Yani deyim uygunsu daha pozitivist bir anlayış üzerinden Kant'a yaklaşmam söz konusuydu. Sonra yüksek lisans tezimde de geometri üzerine çalıştım. Bu aslında doğa ve matematiği anlamının biraz daha yoğunlaşan aşamasıydı. Orada da Kant yine belli bir yer tuttu. Daha sonra Boğaziçi'nde doktora tezine başladığımda hocam Yalçın Koç beni

■ Doğru evet. Bence Kant 1781'de Platon ve Aristoteles'in şemsiyesini kapatıp bir yenisini açtı. O yeni şemsiye ile birlikte insanın anlamı, amacı, ilişkiler, doğa, Tanrı, ahlak, politika ve hukuk hepsi başka bir açıdan görülmeye başlandı. Manfred Kuehn'in de dediği gibi modern dünyanın kurulması ile Kant zamansal olarak uyumlu. Dünya değişim arifesinde. 'Aydınlanma Nedir?' başlıklı kısa makalesini yazdığı Fransız Devrimi'ne beş yıl var. Orada görülüyor zaten, insan denen varlıktan artık değişik bir şey bekleniyor. Kant'ta ilginç olan şey, bütün bir anlayışın birlikte gelmesi; bilim, ahlak ve siyaset

Prof. Dr. Bülent Gözkân

'Kant'ın fikirleri hiç ütöpik değil'

ODTÜ Felsefe Bölümü'nden arkadaşım Prof. Dr. Bülent Gözkân ile yeni kitabı 'Kant'ın Şemsiyesi' üzerine konuştuk. Öncelikle felsefe öğrencilerinin ama her alandan felsefeye ilgi duyan okurların faydalanacağı, hatta aydınlanacağı bir kitap.

Bülent Gözkân, Kant'ın Şemsiyesi (Yapı Kredi Yayınları, 2018) adlı kitabında şemsiyeyi simge olarak kullanıyor. Yüzyıllar boyunca felsefe ve inanç üzerindeki etkileriyle Platon ve Aristoteles'in açtığı şemsiye altında gelişen felsefe, Kant ile bir dönüm noktası yaşıyor. Önceki şemsiye kapanıp Kant'ın açtığı yeni şemsiye devreye giriyor ve hâlâ bu şemsiyenin altında ilerliyor felsefe. Copernicus Devrimi gibi dünyaya bakışı, algılanı değiştiren Kant'ın felsefesini anlattığı kitabı, 2000'lerin başından beri yazdığı makaleler ve giriş bölümünden oluşuyor.

■ *Kant'ın felsefede nasıl köklü bir değişim başlattığını anlatıyorsun kitabında. Kitabın başlığı ile başlayalım: "Kant'ın Şemsiyesi", ne anlamda şemsiye?*

■ Şemsiye çeşitli şekillerde düşünülebilir; Şems'in güneş anlamından, ışığı tutan, koruyan anlamlarına kadar. Platon ve Aristoteles, sadece dar alanda felsefede değil, dinden bilime tüm alanlarda etkiye sahipti. Biliyoruz ki hem Hıristiyan felsefesi hem de İslam felsefesi, Platon ve Aristoteles'in kavramlarıyla inancı birleştirmeye çalıştı. Yani sadece entelektüeller ve düşünürler değil, geniş halk kesimlerine din üzerinden yayılmasında da Platon ve Aristoteles'in bu kavramlarının insanı, doğayı, Tanrıyı, ahlakı anlayış biçimlerinin belli bir şekilde etkisi olmuştur. Onun için şemsiye simgesini bütün hayata dair anlam vermemizi öyle ya da böyle şekillendiren ya da biçim veren büyük bir çerçeve olarak düşündüm.

■ *Aynı zamanda Platon ve Aristoteles, öyle kuramlar sunmuş ki felsefenin ahlak, estetik, metafizik ve epistemoloji gibi disiplinlerinde bütüncül ifade bulmuş. Bunu Kant'ta da var. Bir şemsiye kuramı altında felsefenin tüm dalları birleşiyor.*